

Idræt som kommunal velfærd i Herlev

af Morten Mortensen

En lokalarkivars arbejde består i grove træk af indsamling af kilderne til den lokale historie, registrering og tilgængeliggørelse af kilderne, formidling og – hvis der er tid til overs – forskning. Hermed er også antydnet, at denne artikel mindre er et resultat af et grundigt forskningsarbejde, end et stykke formidlingsarbejde. Ikke desto mindre vil jeg forsøge at sætte Herlevs idræts historie ind i et perspektiv, der har udviklingen af det moderne velfærdssamfund som omdrejningspunkt.¹

I 1995/96 forestod Herlev Idrætsforening og Herlev Kommunes Lokalarkiv et indsamlingsprojekt med det formål at indsamle kilderne til Herlevs idræts historie. Til at løse denne opgave var der nedsat en arbejdsgruppe med repræsentanter fra det nutidige og tidligere idrætsliv i Herlev samt undertegnede, der var leder af Herlev Kommunes Lokalarkiv. Hele projektet blev støttet økonomisk af kulturby 96, DIF, Idrættens Forskningsråd og flere lokale fonde.

Målet med projektet var dels at få bevaret idrætsforeningernes arkiver og remedier for eftertiden (herunder erindringer og interviews af og med gamle idrætsfolk), dels at placere idrætten på det kulturhistoriske landkort.

Hvis en sådan indsamling af lokale historiske kilder skulle lykkes, var det meget

vigtigt, at forskellige former for formidling blev koblet til projektet. Derfor blev der i Herlev bl.a. planlagt en udstilling og udgivelsen af et hefte, der beskrev den lokale idræts historie. Dette hefte blev i øvrigt gratis husstandsomdelt af Herlev Bladet².

Idræt i velfærdssamfundet

Udviklingen af den danske velfærdsstat, som vi kender den i dag, har gennemløbet flere faser. Blandt velfærdsstatsforskerne er der imidlertid ikke enighed om, hvornår velfærdsstatens rødder første gang slog rod, og hvem der var velfærdsstatens hovedarkitekter. Som Niels Finn Christiansen siger, det » er svaret på spørgsmålet i betydeligt grad bestemt af, hvorledes man definerer og periodiserer velfærdsstaten«.³

I denne artikel vil jeg koncentrere mig om perioden fra 1930'erne med hovedvægten på tiden efter 1945. Først efter afslutningen af 2. verdenskrig kan man tale om en egentlig velfærdsstrategi, hvor alle områder af samfunds- og menneskelivet bliver omfattet af velfærdstanken. Det moderne velfærdssamfund, som opstod i Norden efter 1945, kaldes ofte den universalistiske velfærdsmodel og er karakteriseret ved princippet om offentlige ydelser til alle uanset klasse og social status.

Tendenser i velfærdsforskningen

I den traditionelle forskning i velfærds-samfundet – faghistorisk eller samfundsvidenskabeligt⁴ – brillerer fritidslivet og dermed også idrætten ved sit næsten totale fravær. Forskningen har så godt som udelukkende beskæftiget sig med velfærdssamfundets kerneområder, typisk social-, sundheds- og uddannelsespolitikken, og betragter man isoleret den historiske forskning, har denne især omhandlet de sociale bevægelser med rod i arbejdslivet, såsom arbejderbevægelsen og de agrare bevægelser.

Indenfor den nyeste velfærdsforskning er der dog sket et skred mod en øget interesse for det, der i den samfundsvidenskabelige terminologi kaldes den frivillige sektor.⁵ Som det nye peger denne forskning på, at de grundlæggende værdier, der bærer velfærdssamfundet, også har baggrund i hverdagslivets fællesskaber og værdier i bredere forstand. Mange af de værdier og samværsformer, som gælder i idrættens verden, kan man godt forestille sig har præget de værdier der karakteriserer velfærdssamfundet.⁶ Her tænkes på idrættens lighedsbestrebelse, fællesskabets særlige karakter, indarbejdelsen af sundhedsadfærd, foreningstanken og den praktiske realisering af folkeoplysningsidéen.⁷

Så godt som hele velfærdsforskningen har udelukkende beskæftiget sig med det nationale og internationale niveau. Man har interesseret sig for statens og de sociale bevægelser historie og langt mindre for udviklingen lokalt, ej heller har forskningen interesseret sig nævneværdigt for samspillet mellem »den lille (velfærds)historie« og »den store (velfærds)historie«.

Men også her tegner der sig en ny ud-

vikling. Historikeren Søren Kolstrup har beskrevet,⁸ hvorledes en vigtig del af velfærds kampen foregik lokalt på det kommunale niveau i perioden lige efter 1. verdenskrig. Han har under et studie af de såkaldte »røde byer«: Esbjerg, Nakskov, Horsens, Århus og til dels København vist, hvordan disse kommuner fungerede som en slags laboratorier for den senere universalistiske velfærdsmodel.⁹ På samme måde kan man måske sige, at nogle kommuner efter 1945 udviklede en uformuleret idrætspolitisk praksis, der var forud for en senere statslig idrætspolitik.¹⁰

Jeg vil i det følgende skitsere nogle væsentlige udviklingstræk i samspillet mellem den lokale frivillige idræt og det offentlige, der i dette tilfælde er kommunen. Ud fra eksemplet Herlev vil jeg beskrive, hvordan idrætten i Herlev fra midten af 1930'erne fik en stadig større betydning i udviklingen af velfærden.

Eksemplet Herlev

Idrætten er særdeles synlig i Herlev kommune, ikke kun fysisk i form af idrætsanlæg, men også kulturelt og politisk. Kommunen er kendetegnet ved sine mange og store idrætsanlæg, sin forholdsvis homogene idrætsorganisering og idrætsforeningernes høje medlemstal. Størstedelen af idrætten er samlet i to foreninger, Herlev Idrætsforening med ca. 5.000 medlemmer og Idrætsforeningen Hjorten med ca. 2.000 medlemmer, dertil kommer nogle mindre enkeltsportsforeninger. Herlev kommune ligner således mange af landets øvrige kommuner, måske med København som en markant undtagelse, hvor der er en udtalt mangel på idrætsfaciliteter. Men Herlev har ikke altid været en »mønsterkommune« i idrætslig henseende.

*Herlev Idræts Klub, der blev stiftet i 1923, holdt faneindvielse på Herlev Kro i 1930.
Foto: Herlev Kommunes Lokalarkiv.*

Landsbyen Herlev

Før 1945 var Herlev et landsbysamfund, mest kendt i omegnen for sine mange gartnerier og Herløv Kro, der var berømt for sin store opvarmede have, teaterscene, keglebane og skydebane. På lørdage og søndage kunne der godt holde op til 1000 motorcykler ved kroen, når Nimbusfolket fra hovedstaden tog en tur på landet (Herlevs enlige betjent, kaldet Goliat, fik travlt, men som hans øgenavn antyder, havde han ikke problemer med at sætte sig i respekt).

Idrætten kom til Herlev i 1920'erne sammen med en stor tilflytning af arbejderfamilier fra de københavnske brokvarterer. På få år blev indbyggertallet fordoblet. De Københavnske arbejderfamilier flyttede ud på nyudstykkede parceller. Her opstod nye boligkvarterer, som manglede

veje, kloakering og vand, og med huse der var små og usle, men kom man fra en baggård på Nørrebro, var det næsten paradisiske forhold.

Snart blev Herlev Idræts Klub dannet (1923), i begyndelsen kun med fodbold på programmet, senere kom der gymnastik til som vintertræning. Kort tid efter forsøgte AIK og DUI sig også med lokale idrætsforeninger i Herlev, men måtte hurtigt se sig udkonkurreret af Herlev Idræts Klub. Få år før var Skydeselskabet af 1921 stiftet,¹¹ og dets medlemmer skulle findes blandt Herlevs bedre selskab, såsom håndværksmestre og forretningsdrivende.

De få idrætsforeninger, der fandtes i Herlev i 1920- og 30'erne, anvendte ligesom kommunens øvrige foreninger kroen som samlingssted, faciliteter til et egentlig klubliv fandtes endnu ikke. Idrætsforenin-

Dilettantforestillinger, revyer og karnevaller med efterfølgende bal var en vigtig indtægtskilde for idrætsforeningerne i Herlev. Her ses nogle af deltagerne ved et karneval på Herløv Kro engang i 1920'erne. Foto: Herlev Kommunes Lokalkiv.

gerne havde ganske vist lejet noget mosejord af den lokale vognmand, men det var primitive forhold, hvor fodboldspillerne før kamp og træning måtte flytte græssende heste og disses efterladenskaber, samt jævne jorden for muldvarpeskud. Tøjskift foregik i græsset bag det ene mål, og vand måtte man tage med hjemmefra.

Møder, generalforsamlinger, fester og sågar gymnastikopvisninger foregik derfor som regel i kroens lokaler. Andre, som keglespillerne og Herlev Skydeselskab af 1921, som kroejeren iøvrigt selv var medlem af, brugte kroen som et naturligt klublokale.

Penge til driften af idrætsforeningerne skaffede man via kontingentindrivelse og ved at opføre dilettantkomedie og revyer med efterfølgende bal. Sådanne »kunstneriske« arrangementer var også med til at

styrke sammenholdet blandt medlemmerne. Det var forestillinger og baller, der var kendt vidt omkring i Storkøbenhavn, og som med årene blev stadig mere ambitiøse. På et tidspunkt i 1920'erne var fodboldspillerne fra Herlev Idræts Klub mere berømte i omegnen for deres skuespil end deres fodboldspil.

Revyerne blev som regel set af alle af betydning i Herlev. Idrætsforeningerne undlod da heller ikke at gøre disse revyer dagsaktuelle med drøje hug til højre og venstre i det lokale liv. Sognerødder og lokale spidsborgere kunne ikke vide sig sikre for idrætsfolkenes vid.

Herlev Idræts Klub fik op gennem 1920'erne og begyndelsen af 1930'erne et stigende antal medlemmer, der ønskede mere gymnastik på programmet. I frustra-

Uenigheden om gymnastikken var årsag til at Herlev i 1935 fik en ny gymnastikforening dannet af udbrydere fra Herlev Idræts Klub. Her ses dameholdet ved en opvisning i Borrevejle i 1936. Yderst til højre ses gymnastiktræneren Jens Madsen, der var meget aktiv i bruddet med Herlev Idræts Klub. Foto: Herlev Kommunes Lokalkarkiv.

tion over klubbestyrelsens manglende forståelse for dette ønske, og i irritation over at fodbold fyldte for meget i Herlev Idræts Klubs program, dannedes i 1935 Herlev Gymnastikforening af udbrydere fra klubben.

I spidsen for bruddet stod gymnastiktræneren Jens Madsen, der foruden sin trænergerning i Herlev Idræts Klub og Ballerup Gymnastikforening også var karl på en af de lokale gårde. Jens Madsen havde gået på Ollerup Gymnastikhøjskole, og derfra havde han medbragt mange af højskolens værdier og opfattelse af gymnastik. Den nydannede Herlev Gymnastikforening orienterede sig straks mod den folkelige gymnastikbevægelse med gymnastikpædagogen Niels Bukh som det store forbillede.

Bitterheden var stor hos Herlev Idræts Klub, og op gennem 1930'erne og -40'erne var de to foreninger i konstant konkurrence. Det kom bl.a. til udtryk i idrætsudbudet, hvor begge foreninger næsten samtidigt fik en atletikafdeling.

På mange måder var modsætningerne mellem Herlev Idræts Klub og Herlev Gymnastikforening bestemt af de to foreningers orientering mod henholdsvis en byorienteret sportskultur og en gymnastikopfattelse præget af de folkelige bevægelses selvforståelse.

Hvor Herlev Idræts Klub mere gik op i selve aktiviteten, nemlig fodboldspillet og de tilhørende fester, var det for medlemmerne i Herlev Gymnastikforening i langt højere grad udenomsaktiviteterne, der var

Intet mindre end en vintønde som omklædningsrum var, hvad medlemmerne i Herlev-Hjortespring Tennisforening anvendte i 1931. I tønden var der plads til seks personer på to bænke. Det fortælles, at tønden i begyndelsen ikke var helt udtørret, således at man fik en ikke ubehagelig portvinsrus, når man klædte om. Disse omklædningsfaciliteter var i brug i mange år. Oven på tønden står tennisforeningens daværende kasserer, Willy Handreck. Foto: Herlev Kommunes Lokalarkiv.

vigtige. Vandreture og udflugter om søndagen, deltagelse i gymnastiktræf, samt sang- og foredragsvirksomhed havde høj prioritet og tilslutning.

Desværre er de ældste dele af de to foreningers arkiver ikke totalt bevaret. En analyse af medlemmernes sociale tilknytning kan derfor ikke foretages fuldstændigt. Men samtaler med gamle medlemmer fra begge foreninger og analyse af andet mate-

riale,¹² såsom medlemsblade, avisomtaler etc., peger ikke på en entydig social rekruttering til de to foreninger. Det var ikke sådan, at arbejderne hørte til Herlev Idræts Klub, og pigerne og karlene fra gårdene var samlet i Herlev Gymnastikforening. Alligevel fortæller de gamle idrætsfolk, at Herlev Idræts Klub mere var præget af en samværsform tilhørende arbejderkulturen, mens samværet i Herlev gymnastikforening overvejende var præget af de folkelige bevægelses kultursyn. Med fare for at overfortolke vil jeg påstå, at dannelsen af Herlev Gymnastikforening i vid udstrækning var resultatet af modsætningen mellem en byorienteret sportsopfattelse og en landboorienteret idrætsopfattelse. Som vi skal se senere, følte sognerådet efter 1945 sig nødsaget til at gribe ind i »konflikten«.

Var man ung i Herlev og måske også tilflytter, var idrætsforeningerne stedet, hvor man mødte andre unge. Foreninger som Borgerforeningen, Skydeselskabet af 1921 og håndværkerforeningerne var mest for de ældre borgere, mens de kirkelige ungdomsforeninger som KFUM og KFUK ikke tillod alkoholiske drikke...¹³

På Herløv Kro kunne Herlevborgerne iagttage, hvorledes Herlev Idræts Klub og Herlev Gymnastikforening ind i mellem tørnede sammen. En god grund til et sådant sammenstød kunne være, hvis idrætsforeningernes mænd »huggede« piger fra hinanden. Hvilket endda i visse tilfælde gav familiære konflikter, især hvis kæresteriet endte i »blandede« giftermål. Herlev Gymnastikforening var tilmed kendt som »gifteforeningen«.

I samme periode var »den hvide sport« kommet til Herlev. Sommeren 1931 samlede en kreds af tennisinteresserede borgere om at anlægge en tennisbane. Ligesom det var tilfældet med Skydeselskabet af 1921, var det Herlevs »overklasse«, bestående af

»Til kamp for skattefrihed i Herlev« står der på den plakat cigarhandler Hansen, kaldet »Hønen«, holder. Ved siden af står det konservative sognerådsmedlem, vognmand Henry Nielsen, der i mange år udlejede et stykke mosejord til Herlev Idræts Klub. Situationen er fra en fodboldkamp i 1937, da man indviede det nye idrætsanlæg, kommunen havde bekostet. Kampen var annonceret som »sognerådet mod vrede skatteydere«. Kommunesekretær Peder Hesselsteen var en meget uretfærdig dommer. Overskuddet gik til idrætten i Herlev. Foto: Herlev Kommunes Lokalarkiv.

bager- og slagtermestre, gårdejere og skolelærere, som blev medlemsgrundlaget for Herlev-Hjortespring Tennisforening.¹⁴ Flere af tennisforeningens medlemmer var også medlem af Herlev Gymnastikforening. Man holdt på formerne i den nye forening, hvor der kun var adgang til tennisbanerne iklædt ulasteligt hvidt.

I tilfældet med tennisforeningen stillede sognerådet et stykke jord til rådighed ved Herlev skole, hvor tennisspillerne selv anlagde en tennisbane. En gestus fra sognerådet, som det i mange år ikke var lykkedes for Herlev Idræts Klub at opnå.

Hermed var der også sket en ændring i sognerådets holdning til idrætten. Fra at betragte idræt som noget der udelukkende var en privat sag og for pjattet og dyrt til at sognekassen skulle yde økonomiske bidrag, var man nu ikke mere så fremmed over for en sådan tanke.

Hvorfor denne holdningsændring skete er svært at svare på. Noget af forklaringen kunne være, at stadig flere i kommunen begyndte at dyrke idræt og derfor pressede på for bedre faciliteter. Med stiftelsen af tennisforeningen var det heller ikke længere forbeholdt den unge generation at dyrke idræt, også mænd og kvinder i den mere modne alder havde fået smag for idrætten. En mindre seriøs betragtning, men måske alligevel af en vis betydning, er det forhold, at flere af sognerådmedlemmerne selv var medlemmer af tennisforeningen eller havde børn, som var aktive i idrætsforeningerne. Man skal huske på, at det lille lokalsamfund i 1935 var på bare 2.500 sjæle, hvor næsten alle kendte hinanden.

I mange år havde Herlev Idræts Klub presset på, for at sognerådet skulle anlægge et idrætsanlæg. Socialdemokraterne, der var i opposition efter valget i 1933, ville gerne støtte opførelsen af et idrætsanlæg, men manglede en enkelt stemme for at få forslaget vedtaget. Hjælpen kom uventet fra en politisk modstander i sognerådets flertal. Det konservative medlem, vognmand Henry Nielsen – der iøvrigt udlejede jord til Herlev Idræts Klub – skiftede nemlig mening, og rygterne gik den gang, at han blev kraftigt påvirket af sine

to sønner, der begge spillede fodbold i Herlev Idræts Klub.

Enden på affæren blev, at sognerådet købte et stykke jord tæt ved skolen, og dér anlagde et par boldbaner, atletikbane og lod opføre et klubhus. Efter datidens forhold var det et flot idrætsanlæg. Da Herlev Idræts Klub i 1937 afholdt den første generalforsamling i de nye lokaler var pladsen dog alligevel trang for de 60 fremmødte medlemmer. I klubbens jubilæumsblad fra 1948 står der:

»Belysningsforholdene var heller ikke de allerbedste, der var endnu ikke indlagt elektrisk lys, så vi måtte klare os med et par stearinlys og en søvrig petroleumslampe, men dejligt varmt var det«. ¹⁵

Idrætsanlægget blev ikke stillet gratis til rådighed af sognerådet, og idrætsforeningerne måtte betale 200 kr. årligt i leje.

Idrætsudvalget

Fordeling af plads og tid på idrætsanlægget og gymnastiksalen på Herlev Skole gav fra begyndelsen i 1937 stadig voksende problemer. Sognerådet fandt det derfor nødvendigt i 1944 at nedsætte et idrætsudvalg bestående af tre sognerådsmedlemmer samt to repræsentanter fra henholdsvis Herlev Idræts Klub og Herlev Idrætsforening. Først undersøgte man, hvordan idrætsudvalg i nabo-kommunerne arbejdede. Det viste sig, at kun Gladsaxe kommune havde et idrætsudvalg, og derfra kopierede man et licenssystem til betaling for brug af idrætsanlæg.

Med sognerådets initiativ havde kommunalpolitikkerne taget endnu et skridt væk fra en overvejende passiv holdning til idrætten mod en aktiv idrætsplanlægning. Det kan naturligvis ikke udelukkes, at der før initiativet fra kommunen, havde været en uformel drøftelse med idrætsforeningerne om det formålstjenstlige i et idrætsudvalg.

Idrætsforeningerne greb hurtigt chancen for at få deres synspunkter og krav hørt i det kommunale system. Idrætsudvalget blev snart oversvømmet af krav om 100 meter løbebaner, elektrisk lys i klubhuset, nye net til fodbold- og håndboldmålene osv.

Herlev vokser – Barnevognenes by

Efter 2. verdenskrigs afslutning strømmede unge familier fra København og provinsen i store tal til Herlev, og der kom børn – mange. På bare et årti blev Herlev til Danmarks relativt mest børnerige kommune. Befolkningstallet steg fra 6.270 i 1950 til 20.749 i 1960 – mere end en tredobling. Herlev blev landskendt som »barnevognenes by«, et næsten kærligt tilnavn, som stammede fra en reportage i august 1952 i dagbladet »Dagens Nyheder«, hvor velfærdskommunen Herlev blev beskrevet med følgende ord:

»Vi befinder os i barnevognenes by. Ud for en opgang til én af byens mange smukke tre etagers huse er placeret hele seks barnevogne. På gader og stræder møder man næsten kun unge mennesker, smilende og ikke særlig travle. De har været på indkøb i byens moderne forretninger og skal nu hjem i den 2 værelses plus 2 kamre, hvor tekniske raffinementer som elkøkken, køleskab, maskinvask og strygestue letter husmoderen i det daglige arbejde«. ¹⁶

Sognerådet i Herlev modtog tilnavnet med en god portion stolthed, for med den nyvalgte socialdemokratiske sognerådsformand, vicestadsbibliotekaren L. Købke Rimmer i spidsen, arbejdede man målbevidst på at gøre Herlev til en moderne kommune. De mange børnerige familier skabte hurtigt et voldsomt behov for at bygge skoler, børneinstitutioner – og idrætsanlæg.

Kommunens formand

Sognerådet – med L. Købke Rimmer som en særdeles aktiv formand – pressede hårdt på for at de to store rivaliserende foreninger, Herlev Idræts Klub og Herlev Gymnastikforening, skulle sammenslutes. Man fandt, at det var uhensigtsmæssigt med de to foreningers konflikt, og spild af tid at fordele hal- og banetider til to foreninger med næsten samme idrætsudbud. Desuden havde tiden under besættelsen mildnet klimaat mellem Herlev Idræts Klub og Herlev Gymnastikforening og dermed gjort en tilnærmelse lettere.

Daværende formand for Herlev Gymnastikforening, Svend Jørgensen, fortæller:

»Jeg tror, at det var et initiativ fra det daværende sogneråd, der satte gang i sammenslutningen, og navnlig at man fra sognerådet var i stand til at tilbyde en neutral mand, der var villig til at påtage sig formandskabet i en overgangsperiode«. ¹⁷

Olaf Hansen, der var ansat som ekspeditonssekretær på kommunekontoret, blev unægtelig noget forbavset, da Svend Jørgensen i foråret 1949 henvendte sig til ham vedrørende formandskabet. Olaf Hansen fortæller:

»Jeg var slet ikke forberedt på en sådan henvendelse og udbad mig nogle dages betænkningstid, ikke mindst for at høre hvad min arbejdsgiver, sognerådet, ville sige hertil. Jeg blev noget forbavset, da sognerådsformand L. Købke Rimmer svarede mig, at han og den konservative gruppes leder, gartner Alfred Jørgensen (Svend Jørgensens far) overfor de to foreninger havde anbefalet, at man rettede henvendelse til mig. Jeg sagde ja, og efter den 23. maj 1949 overtog jeg formandskabet«. ¹⁸

Olaf Hansen fik som formand en hovedbestyrelse, et forretningsudvalg og et festudvalg at holde styr på. Endvidere en række afdelinger: atletik, boksning, bordtennis, fodbold, gymnastik, håndbold og tennis. Den nye bestyrelse havde mange beslutninger at tage. Man skulle vælge en ny klubdragt, som efter mange og lange diskussioner blev hvid og blå, og en lang række praktiske arbejdsregler som f.eks. den økonomiske fordeling mellem hovedafdelingen og de enkelte afdelinger. ¹⁹

Med til historien hører, at Olaf Hansen ikke just var kendt for sin sportsinteresse. Til gengæld var han en meget respekteret embedsmand i Herlev, og i løbet af tre år fik han i samarbejde med de »gamle« formænd den nye forening, Herlev Idrætsforening, til administrativt at fungere godt.

I mange år fremover kom Herlev Idrætsforening til at dominere det frivillige idrætsliv i Herlev. Så godt som alle nye idrætsgrene, der dukkede frem i tiden 1945-80, blev indlemmet som en afdeling under Herlev Idrætsforening.

Et ungdomsoprør i Hjortespring

En væsentlig undtagelse er foreningsdannelsen i kommunens nordligste område, Hjortespring. Her blev i foråret 1946 Hjortespring Idræts Forening stiftet og i 1962 Idrætsforeningen Hjorten. Tidligere formand for Hjortespring Idræts Forening, gartner Ole Holgersen, beskriver i dag dannelsen som et slags ungdomsoprør vendt mod Hjortespring Borger- og Grundejerforening. Denne forenings formand, førstelærer N. C. Nielsen, kendt som Hjortesprings høvding, reagerede da også forventeligt fornærmet på den nye idrætsfore-

ning. I Hjortespring Idræts Forenings medlemsblad skrev han bl.a:

»Gennem snart 25 år har jeg hver eneste vinter åbnet skolens døre for ungdommen, idet jeg samtidig har spurgt om, hvad de ønskede, og hvem de ønskede at undervise, og vor styrke har netop ligget i det enestående sammenhold, som ikke ret mange byer kan fremvise magen til. Dette sammenhold er nu på retur. Hr. Skovborg og Ole vil ganske søge at bortforklare det, men mon de ikke inderst inde selv kan se det? Hvorfor skulle de ellers fare så voldsomt frem«. ²⁰

Artiklen blev afsluttet med at foreslå, at idrætsforeningen kom under elevforeningens og dermed N. C. Nielsens kontrol. Dette skete ikke, og snart havde karlene og pigerne på gårdene i Hjortespring fået den nye idrætsforening til at fungere fint.

Også sognerådsformand L. Købke Rimmer blev fornærmet på formanden Ole Holgersen på grund af en artikel fra 1946, der beskrev de kummerlige forhold, idrætten havde i Hjortespring. Ikke mange dage efter bladet var på gaden, mødte L. Købke Rimer op hos Ole Holgersen og var meget utilfreds over den dårlige reklame, artiklen havde givet Herlev Kommune. ²¹ For en moderne kommune, der gerne ville trække familier og industri til, var idrætsfaciliteter åbenbart en vigtig integrationsfaktor.

Kommunen bygger idrætsanlæg

Som dette forløb viser, var kommunen særdeles aktiv i udformningen af det lokale idrætsliv. Man tøvede ikke med at blande sig i idrætsforeningernes interne forhold, hvis det kunne komme hele kommunen til

gode. Politisk var det egentligt underordnet, hvilket parti der havde sognerådsskabet, for der var på mange områder enighed om kommunens holdning i forhold til den frivillige idræt.

Selv om der ikke var formuleret en kommunal idrætspolitik i nogen af de siddende partier, var der hos kommunalpolitikere ikke tvivl om, at idrætten var en vigtig del af det kommunale liv. Ganske vist var det ikke velfærdspolitik i den klassiske forstand, men der var heller aldrig tvivl om, at gode idrætsfaciliteter og adgang for alle til disse betød meget i kommunalpolitikernes fremtidsplaner.

Et nyt idrætsanlæg var under planlægning i 1946, men det skulle vare 20 år endnu, før det stod færdigt. Den lange ventetid var ikke bestemt så meget af politisk modvilje, som af at ambitionsniveauet steg, og kommunens økonomi bedredes. Oprindeligt var det tanken, at den kommende idrætshal skulle udføres i træ og være forholdsvis lille, men den idé blev hurtigt forkastet til fordel for et langt større og dyrere stadionanlæg.

Med de mange unge tilflyttede familier var der naturligvis stemmer i at ville bygge skoler og idrætsfaciliteter til ungdommen. Det fik socialdemokraten L. Købke Rimmer til i 1954, da han var kommet i opposition – og havde foreslået opførelsen af et idrætsanlæg til 700.000 kr. – at udtale, at forslaget var stillet:

»uden at skulle mistænkes for at være ude med snøren efter vores idrætsfolk«. ²²

Den konservative Borgmester V. Plantener udtalte i 1956:

»Herlev har forholdsvis flere børn end nogen anden by i landet. Vi må sørge for, at de

Her ses »lillebror«, som man kaldte klubhuset, på det idrætsanlæg Herlev Kommune anlagde i 1937. »Øl (udsolgt)« stod der på prisskiltet, hvilket betød, at der ikke solgtes øl. For borgerne i Herlev blev idrætsanlægget et yndet udflugtsmål på søndage og lune sommeraftener. Men efterhånden blev pladsen for trang. Foto: Herlev Kommunes Lokalarkiv.

får gode muligheder for at dyrke sport. Derfor trænger idrætsparkplanerne sig på.²³

I 1957 fulgte handling på ord, da kommunalbestyrelsen kunne uddele en 1. præmie på 5.000 kr. for et arkitektforslag til et nyt idrætsanlæg. Kommunalbestyrelsen besluttede at bevillige samme beløb til halbyggeriet, som idrætsforeningen selv indsamlede. Samtidig havde Herlev Idrætsforening oprettet en halfond, der som mål havde at indsamle penge til opførelsen af en idrætshal. Indsamlingen foregik på traditionel foreningsvis via festlige arrangementer, en vis procentdel fra fester, dilettantforestillinger, præmiewhist og salg af »mursten«

gik nemlig til halfonden. Samtidig betalte idrætsforeningens medlemmer hver 50 øre ekstra i kontingent.

Nu deltog hele kommunen i indsamlingen. Uanset partifarve var det nu blevet en opgave, der kom alle borgere til gode, især børnene. Den 1. januar 1959 kunne man i Herlev Folkeblad læse følgende appel fra forretningsdrivende, konservative og socialdemokratiske kommunalbestyrelsesmedlemmer og foreningsformænd:

»Måske har De ikke selv børn, der driver idræt, men alligevel bør De slutte op om denne samfundsinteresse, at enhver ung Herlevborger – hun eller han være sig an-

Da Herlev Idrætsforening og Herlev Kommune skulle reklamere for en stor byfest i 1959 til gavn for opførelsen af en idrætshal, blev alle sejl sat til. Bl.a. blev der holdt tyrkisk fest, hvor borgmesteren var udklædt som sultan. Her ses haremsdamerne fotograferet med en ukendt herre på Rådhuspladsen i København. Foto: Herlev Kommunes Lokalarkiv.

sat på fabrik, kontor eller forretning, eller måske endnu gå i skole – også uden for sommersæsonen skal kunne udnytte fritiden på en sund måde og under gode forhold kunne dyrke sin specielle idrætsinteresse... vi anmoder indtrængende enhver Herlevborger om at slutte op om denne byggesag og give et bidrag – så stor som de kan afse det...«.²⁴

Nu var lige muligheder for at dyrke idræt blevet en samfundsinteresse. Avisen fulgte op med en fast ugentlig spalte, der hed Halnyt, og det skortede i det hele taget ikke på opbakning og lovprisning af idrættens gode betydning. Selv Mors Dag blev inddraget i kampagnen, og den lokale manufakturforhandler arrangerede mannequin-

opvisninger på kroen med efterfølgende indsamling.

Det hele kulminerede i weekenden 30. og 31. maj 1959 i den største byfest, der hidtil havde været afholdt i Herlev. Man forventede 50.000 besøgende, og selve landets statsminister, H. C. Hansen, anbefalede at støtte indsamlingen.

Festen blev ikke en fuldstændig succes. Man nåede slet ikke i nærheden af det ønskede indsamlingsbeløb, og fra de kristelige ungdomsorganisationer lød der megen kritik af, at man solgte øl til unge mennesker. Men værst var det, at festen blev skændet af et kæmpeslagsmål på Herlev Torv. En hændelse, det var svært at finde omtalt efterfølgende i Herlev Folkeblad.

Igen greb kommunalbestyrelsen ind i

Herlev Idrætspark med stadion og hal stod klar i 1966. Atletikafdelingen i Herlev Idrætsforening udnyttede straks de gode atletikanlæg til at indføre Herlev Legene, som blev afviklet hvert år med deltagelse af børn og unge fra mange lande. Her ses en ung purk, der »gir' « sig helt. Foto: Herlev Kommunes Lokalarkiv.

idrættens forhold og nedsatte i 1960 et haludvalg. Hele projektet fik dermed et gevaldigt løft i kvalitet. Væk kom planerne til den lille træhal og ind kom et stort anlagt halprojekt. Det nye haludvalg tog på studieture til bl.a. England, og i 1966 kunne Herlev Hallen indvies. Det var blevet til en hal på 1.376 kvadratmeter og lavet af en særlig hårdfør afrikansk træsort. Der var plads til 1200 stående og 800 siddende tilskuere. Samtidigt var der anlagt en stadion med meget gode atletikforhold.

Snart kom nye idrætsanlæg til i en lind strøm. Herlevbadet blev opført i 1964. Et nyt tennisanlæg i 1971, et stort friluftsbad på 50 meter i 1973, en ny idrætshal i 1973, en skøjtehal i 1977, en stor ketsjerhal i 1981 og kunststofbelægning på Herlev Stadions løbe- og springbaner i 1989.

Anlæggelsen af idræts-, gymnastik- og svømmehaller, boldbaner osv. blev planlagt og udført i forbindelse med opførelsen af nye skoler og boligkvarterer. F.eks. blev Herlev Idrætspark med Herlev Hallen og Herlev Stadion opført samtidigt med og ved siden af opførelsen af to kommuneskoler. Arkitekterne til både idrætsbyggeriet og skolebyggeriet var de samme, og hele byggeriet blev placeret i et nyt boligkvarter. På samme måde er det gået med næsten hele det øvrige idrætsbyggeri i Herlev. Endelig blev der i forbindelse med fritidsloven i 1969 nedsat et fritidsnævn og ansat en fritidskonsulent.

Afslutning

I den velfærdsstrategi, som især socialdemokratiske ideologer – bl.a. cand.politterne Jens Otto Kragh og Erik Ib Smith – formulerede efter 1945, og som bl.a. blev beskrevet i programmet »Fremtidens Danmark«,²⁵ står der ikke meget om idræt og slet ikke om dens rolle i opbygningen af

det moderne velfærdsamfund. Først fra midten af 1970'erne – på samme tidspunkt som kulturminister Niels Mathiessen i 1976 flyttede idrætten fra indenrigsministeriet til kulturministeriet – kom idrætten med i statens og de politiske partiers overvejelser om fremtidens samfund.²⁶

Lidt firkantet kan man sige, at hvis man udelukkende undersøger idrættens rolle i udviklingen af velfærdssamfundet set fra centraladministrationens og »den store politik« niveau, har idrætten ikke spillet nogen rolle. Eller sagt på en anden måde: hvis idrætspolitikken ikke eksisterer som et program, eksisterer den heller ikke for »den store historie«.

Billedet ændrer sig imidlertid væsentligt, hvis man går til »den lille historie« og undersøger udviklingen på lokalt kommunalt niveau, med fokus på den praktiske – og faktiske – idrætspolitik. Jeg mener, at man i tilfældet Herlev kommune tydeligt finder en idrætspolitisk praksis – ganske vist uformuleret – der placerer idrætten sammen med den øvrige kommunale velfærd.

Allerede i 1930'erne begyndte sognerådet at betragte idrætten som et alment gode, kommunen skulle støtte økonomisk. Som de følgende årtier viste, blev idrætsudøvelse ikke længere opfattet udelukkende som en privat sag, der ikke var offentlig støtte værdig, men et område hvor kommunen havde et medansvar. Gradvist voksede dette medansvar. Med initiativet til at nedsætte et kommunalt idrætsudvalg i 1943 viste sognerådet, at det ønskede en mere målrettet praksis i forhold til idrættens udvikling i Herlev, omend initiativet også var af pragmatisk natur. I 1949 tog sognerådet i tråd hermed det usædvanlige skridt at presse de to idrætsforeninger til en sammenlægning. Og med den kraftige udbygning af idrætsfaciliteterne i 1960- og 70'er-

ne var idrætten fuldt integreret i kommunens velfærdsplaner.

Den »lille historie« viser, at et område som idrætten kunne få bred politisk opbakning som et alment velfærdsgode på tværs

af partipolitiske skel.²⁷ I tilfældet Herlev kommune var det omtrent ligegyldigt, hvem der havde flertallet i kommunalbestyrelsen, udbygningen af idrætsfaciliteterne foregik stort set uden afbrydelser.

Noter

1. I denne sammenhæng benyttes begrebet *velfærds-samfundet* i stedet for det gængse *velfærdsstaten*, ud fra den betragtning at velfærdsidéen ikke kun er knyttet til statens aktiviteter.
2. Formidlingen via Herlev Bladet blev unægtelig lettet af, at avisens tidligere chefredaktør var meget aktiv i arbejdsgruppen, og at Herlev Idrætsforening er medejer af Herlev Bladet. I øvrigt i sig selv et godt eksempel på idrættens centrale placering i lokalsamfundet.
3. Christiansen, Niels Finn: »Velfærdsstaten – et socialdemokratisk projekt«. Social Kritik nr. 44 1996.
4. Mogens Rüdiger beskriver i sin artikel: »Velfærdsstatens fravær«. Den Jyske Historiker nr. 75/76. 1997 manglen på faghistorisk forskning i velfærdsstatens historie efter 1945. Størstedelen af velfærdsforskningen er foretaget af samfundsvidenskabelige forskere.
5. Her kan nævnes: Politica: »Foreninger: Folkets Tjener eller statens lakaj?«. Red: Georg Sørensen. Århus 1997. Toft, Rasmussen Elisabeth og Kock-Nielsen, Inger (Red.): »Den tredje sektor under forandring«. Socialforskningsinstituttet 1996.
6. I den løbende debat om idrættens samfundsmæssige rolle tillægges idrætslivet typisk en præventiv betydning i forhold til integraton af kriminelle og marginaliserede mennesker. Hertil kommer at et sundhedsmæssigt ideal traditionelt er blevet tilagt idrætten i den offentlige mening.
7. Et forsøg på teoretisk og empirisk at indkredse denne problematik gøres med det tværvidenskabelige forskningsprojekt: »Idræt som kommunal velfærd«. Projektets mål er at undersøge fire udvalgte kommuner med henblik på at få undersøgt idrættens rolle i udviklingen af det moderne velfærdssamfund. Det er også projektets mål at opbygge et fagligt netværk for forskere, der arbejder med dette problemfelt. Fællesprojektet består af fem enkeltprojekter: 1. Idræt og hverdagsliv i velfærdssamfundet. 2. Voksnes idrætsdeltagelse. 3. Kvinders idrætsdeltagelse i 1990'erne. 4. Æn-
- dringer i idrættens organisering og den kommunale idrætspolitik mellem stat, marked og civilt samfund. 5. Den kommunale idrætspolitik efter 1945.
8. Kolstrup, Søren: »Velfærdsstatens rødder. Fra kommune-socialisme til folkepension«. Kbh. 1996.
9. Kolstrups fremragende analyse kan måske kritiseres for kun at se på en bestemt slags kommunetype og ikke sammenligne med ikke-røde kommuner.
10. Selv om det er én af denne artikels påstande, at idætten har spillet sin særlige rolle i udviklingen af det moderne danske velfærdssamfund – og i høj grad i det der kan kaldes den kommunale velfærd – er der formentlig endnu ikke tilstrækkelig forskningsmæssig og empirisk grundlag for at udtale sig om omfanget heraf. Det vil bl.a. kræve en komparativ tilgangsvinkel, der inddrager flere forskellige kommunetyper.
11. I sommeren 1997, 11/2 år efter indsamlingsprojektet af idrætsarkivalier i Herlev, afleverede foreningen hele sit arkiv til Herlev Kommunes Lokalarkiv. Skydeselskabet af 1921 var da ophørt med at eksistere.
12. Indsamlingsprojektet havde mange samtaler med gamle idrætsfolk fra begge foreninger. Feks mødes stadig hver år 50 gamle gymnaster fra Herlev Gymnastikforening og mindes tiden i 1930'erne.
13. Sidsel Eriksen beskriver i sin afhandling: »Stationsbyens samfund«. Grindsted 1996, hvordan idrætsforeningerne i Grindsted fungerede som samlingssted og integrationsmiddel for unge tilflyttere.
14. Herlev-Hjortespring Tennisforening's arkiv. Herlev Kommunes Lokalarkiv.
15. Jubilæumsblad for Herlev Idræts Klub. Herlev Kommunes Lokalarkiv.
16. Artikel i »Dagens Nyheder« citeret fra Herlev Leksikon. 1984.
17. Interview med Svend Jørgensen. Herlev Kommunes Lokalarkiv.
18. Samtale med Olaf Hansen 1995. Herlev Kommunes Lokalarkiv.

- Olaf Hansen blev senere kommunaldirektør og tjente kommunen 30 år på denne post.
19. Herlev Idrætsforening's arkiv. Herlev Kommunes Lokalarliv.
 20. Medlemsblad nr. 2 1946 for Hjortespring Idræts Forening. Herlev Kommunes Lokalarliv.
 21. Samtale med Ole Holgersen. Herlev Kommunes Lokalarliv.
 22. Udtagelse til Herlev Bladet 1954.
 23. Herlev Folkeblad den 9. september 1956.
 24. Herlev Folkeblad 1. januar 1959. Herlev Kommunes Lokalarliv.
 25. For nærmere uddybning se Thing, Morten: »Af velfærdsstatens tilblivelseshistorie«. Social Kritik nr. 44. 1996.
 26. Måske skal idrættens rolle i udviklingen af velfærdssamfundet søges tidligere i utopien om »det gode liv«, og i dag i diskussionen om livskvalitet.
 27. Netop det forhold at velfærdsydelse i den universalistiske velfærdsmodel ikke var klassebestemt, men en ret for alle, betød muligheden for at få økonomisk tilskud til andet end rent sociale opgaver.

Litteratur

- Christiansen, Niels Finn: »Velfærdsstaten – et socialdemokratisk projekt«. Social Kritik nr. 44 1996.
- Eriksen, Sidsel: »Stationsbyens samfund«. Grindsted 1996.
- Kolstrup, Søren: »Velfærdsstatens rødder. Fra kommune-socialisme til folkepension«. Kbh. 1996.
- Larsen, Stig: »Herlev Leksikon«. Herlev 1984.
- Morten Mortensen: »...Og så er der bal bagefter – idræt før og nu i Herlev«. Herlev 1996.
- Politica: »Foreninger: Folkets Tjener eller statens lakaj?«. Red: Georg Sørensen. Århus 1997.
- Rüdiger, Mogens: »Velfærdsstatens fravær«. Den Jyske Historiker nr. 75/76.
- Thing, Morten: »Af velfærdsstatens tilblivelseshistorie«. Social Kritik nr. 44. 1996.
- Toft, Rasmussen Elisabeth og Kock-Nielsen, Inger (Red.): »Den tredje sektor under forandring«. Socialforskningsinstituttet 1996.
- Kildemateriale fra Herlev Kommunes Lokalarliv**
 Herlev Idrætsforening's arkiv.
 Hjortespring Idræts Forening's arkiv.
 Herlev-Hjortespring Tennisforening's arkiv.
 Diverse medlemsblade fra Herlev Idræts Klub, Herlev Gymnastikforening og Hjortespring Idræts Forening.
 Diverse nr. af Herlev Folkeavis.
- Interviews med Ole Holgersen, Olaf Hansen og Svend Jørgensen.